

– розглядання можливостей використання сучасного програмного інструментарію в прив'язці до конкретних методик з метою зацікавити бухгалтерів і економістів автоматизацією аналітичної роботи;

– розробка механізму якісної інтерпретації розрахованих інтегрованих показників.

Таким чином, виникає необхідність побудови конкретної математичної моделі та розробки на її основі методики дозволяє виключити зазначені недоліки.

О.А. Кулініч, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

ВАРІАТИВНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПОВЕДІНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Актуальність вивчення поведінкової економіки (behavioral economics) обумовлена можливістю більш глибокого і сучасного розуміння економічних явищ з урахуванням їхньої психологічної складової, напрацюванню навичок використання певних економіко-психологічних закономірностей.

Для сучасної науки і господарської практики необхідно виявити, яким чином різні психологічні явища, емоції та групова динаміка впливають на прийняття економічних рішень.

Засновниками поведінкової економіки відмічено, що на сучасному етапі вчені навчились моделювати поведінку виключно на базі економічних мотивів і раціональних реакцій економічних агентів. Їхні пояснення стосовно поведінки економіки формуються через призму психології, раціональності/ірраціональності та поведінкових механізмів. Розглянемо основні дослідницькі складові методології.

Ірраціональність як невід'ємна риса економічної поведінки обов'язково повинна враховуватися при моделюванні. Вона визначає управління неекономічними мотивами, нераціональною поведінкою; невизнання помилок, спонтанну дію, непідпорядкованість, нелогічність. За допомогою чого з'ясовуються причини кризи: сталі уявлення, зміна настроїв, підходів до бізнесу, втрата довіри, почуття справедливості, ігнорування зловживань, продаж неякісних продуктів, – не надають значення подіям, які інтерпретують економічні механізми

Поведінка агентів на ринку визначає ірраціональний початок людини, що створює хвилі оптимізму або песимізму. Поведінкова економіка виходить з аксіоми часткового, але істотного нерозуміння

індивідами законів функціонування ринку, що особливо проявляється в періоди кризових явищ. Індивіди сприймають тільки незначну частину від загального обсягу інформації в силу складності економіки. Тому, не зважаючи на бажання, вони не можуть здійснювати оптимальний передбачений теорією вибір. Однак агенти готові коректувати свої правила поведінки засобом «проб і помилок».

Перевірка, інтерпретація економічних механізмів для будь-якого економічного циклу, *універсальність* використання для різних країн, – додають новий вимір існуючим моделям, що не здатні пояснити ейфорію, яка змінюється песимізмом. Економічна дійсність включає безліч психологічних змінних, відобразити які за допомогою традиційних моделей неможливо. Довіра, чесність, оптимізм, ірраціональність, мотиви поведінки, опортунізм, ризик, віруси і т. п. – предмет поведінкової економіки, що забезпечує ефективне управління економічними системами [1, с. 12-14].

Крім того доведено, що на сучасному етапі вирішення проблем внутрішньої та зовнішньої валідності, поведінкова економіка спирається на економічно-експериментальні дослідження.

Зусиллями низки вчених вдалося систематизувати ідеї дослідників-експериментаторів та сформувані методологічні засади побудови економічних експериментів. Сутнісний зміст економічного експерименту, як методу дослідження – це вивчення об'єкта в квазікерованій економічній системі, що передбачає варіант активного втручання експериментатора в хід економічного процесу (який відбувається в штучно створених або реальних умовах) зі спостереженням за результатами, разом з їхнім вимірюванням з метою перевірки наукових гіпотез і побудови наукової теорії процесу, який досліджується, а також для перевірки практичних рекомендацій у сфері управління економічними системами.

За ступенем інтвенції дослідника потрібно виокремлювати активну та пасивну форму реалізації експериментального дослідження. До активної належать польовий та лабораторний види експерименту, а до пасивної – природний експеримент (або «квазіекспериментальне дослідження»).

Якщо внутрішня валідність стосується можливості встановлення взаємозв'язку між змінними у лабораторних умовах, то зовнішня валідність стосується можливості узагальнювати взаємовідносини, які були виявлені за межами лабораторії. Вибір методу оцінювання спонукає дослідника до пошуку компромісу між внутрішньою та зовнішньою валідністю, що представлено в табл. 1 [2].

Лабораторні експерименти мають високу внутрішню валідність,

але зовнішня валідність при цьому часто втрачається. Завдяки ретельному контролю причинна обумовленість може бути чітко встановлена. Навіть більше, лабораторні експерименти можуть бути проведені повторно для перевірки достовірності результату. Однак чимало лабораторних експериментів відірвані від реальності через високу інтервенцію дослідників. Дуже часто учасниками лабораторних експериментів стають студенти, чії характеристики відрізняються від характеристик суб'єктів, яких вони представляють.

Збір даних природного походження характеризується значною зовнішньою достовірністю, але існують певні обмеження: низька повторюваність, контрольні та експериментальні групи можуть мати систематичні відмінності через відсутність контролю, причинна обумовленість не може бути чітко встановлена, і навіть може бути удаваною через вплив неконтрольованих змінних та/або експериментальних груп.

Таблиця 1

Методика дослідження та валідність результату

	Ступінь внутрішньої валідності	Ступінь зовнішньої валідності	Обмеження	Повторюваність
Лабораторні експерименти	Високий	Низький	Обмежений масштаб	Висока
Польові експерименти	Від середнього до високого	Від середнього до високого	Обмежений доступ дослідника	Від низької до середньої
Природні експерименти	Від середнього до високого	Високий	Пов'язані з багато-факторною природою виникнення та політико-адміністративним впливом	Низька

Польові дослідження є компромісними. Більшість контексту не підпадає під контроль дослідника порівняно з лабораторними експериментами, але дослідник може ззовні маніпулювати певними змінними та спостерігати за їх впливом. Таким чином, дані, отримані в умовах польових досліджень, відображають як зовнішню, так і

внутрішню валідність. Тому польові експерименти представляють своєрідний місток між лабораторією та польовими умовами. Природні експерименти теж здатні викликати компроміс між внутрішньою та зовнішньою валідністю. Під час застосування маніпуляцій в умовах реальних експериментів дослідник може отримати певні переваги від змін, що виникають без його втручання, щоб виміряти вплив на зміну. Це схоже на експериментальний проект, до якого входить контрольована група та тестова група, але без можливості для дослідника маніпулювати контекстом експерименту [3, с. 430–435].

Таким чином, доходимо висновку, що для пояснення експериментальних результатів досліджень розроблено цілий ряд теоретичних моделей. Однак, погоджуючись з думкою В. Антономова та ін., ні одна з моделей, що постійно змінюються, не дозволяє реалістично описати всю кількість експериментальних результатів. Разом з тим вони пояснюють і дозволяють передбачити важливі закономірності людської поведінки: існування неповних контрактів, взаємовідношення стейкхолдерів, побудову механізму раціонування і перерозподілу доходів, раціональну неогоїстичну поведінку.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що дослідження сучасності стосовно економічної поведінки людини розходяться з положеннями класичної економічної теорії. Однак вони доводять, що біологічні механізми мозку багато в чому схожі з процесами в економічних системах. І, таким чином, вивчення поведінкової психології стосовно економічної діяльності допоможе покращити життя людини.

Список джерел інформації

1. Поведенческая экономика: учеб. пособие для студентов специальности 38.05.01 Экономическая безопасность, специализация «Экономико-правовое обеспечение экономической безопасности» / И. В. Манахова. – Саратов : Саратовский социально-экономический институт (филиал) РЭУ им. Г. В. Плеханова, 2017. – с. 120

2. Roe B. Internal and external validity in economics research: tradeoffs between experiments, field experiments, natural experiments and field data / B. Roe, D. Just // American Journal of Agricultural Economics. – 2009. – № 5. – P. 1266-1271.

3. Івашук Ю.П. Проблема внутрішньої та зовнішньої валідності поведінково-економічних експериментальних досліджень / Ю.П. Івашук // Прадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.: матеріали III Міжнарод. наук.-прак. конф. 2–3 листопада 2017 р. КНУ імені Т. Шевченка. Київ. – 2017. – С. 430-435.